

แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา

Guidelines for Whole School Development Based on the Spiritual Education Paradigm

ขวัญธรรา พุ่มพฤษุ¹ อนุชา กอนพวง² และพิทยา แสงสว่าง³

Kwanthara Phumphruak, Anucha Kornpuang and Phitthaya Saengsawang

Received: April 27, 2026

Revised: July 25, 2026

Accepted: July 28, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด องค์ประกอบ และแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา โดยอาศัยการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารทางวิชาการ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษามุ่งสังเคราะห์สาระสำคัญเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบที่สอดคล้องกับกระบวนทัศน์จิตศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมมิติด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 3) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และ 4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยทุกองค์ประกอบต้องดำเนินงานอย่างบูรณาการภายใต้การสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก ความปลอดภัยทางใจ และการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา ควรมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบวก การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

¹⁻³ มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: khwantharap66@nu.ac.th, Tel. 064-9499383

ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและเสริมสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาสถานศึกษา

คำสำคัญ: กระบวนการทัศน์จิตศึกษา, โรงเรียนทั้งระบบ, แนวทางการพัฒนาโรงเรียน

Abstract

This academic article aimed to study the concepts, components, and approaches to whole school development based on the spiritual education paradigm. This was achieved through analysis and synthesis of knowledge from academic documents, textbooks, and related research. The study aimed to synthesize key elements to create an understanding of whole school development that aligned with the spiritual education paradigm, a concept focused on the holistic student development, encompassing intellectual, emotional, social, and spiritual dimensions. A concept aimed at holistic student development. The study found that the whole school development based on the spiritual education paradigm comprised four key components 1) management, 2) curriculum and learning management, 3) teacher and educational personnel development through professional learning communities, and 4) school-community relations. All components must operate in an integrated manner under the framework of creating a positive learning environment, psychological safety, and promoting learning that responded to the potential and individual differences of learners. Furthermore, the holistic school development approach based on the spiritual education paradigm should focus on creating a positive learning ecosystem, developing teachers and educational personnel through professional learning communities, designing student development activities that aligned with the school context, and building collaborative networks among schools, parents, and the community to enhance student quality and ensure the sustainability of school development.

Keywords: Spiritual Educational Paradigm, Whole School,
School Development Guideline

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้สถานศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งด้านคุณภาพผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และความหลากหลายของบริบททางสังคม โรงเรียนจึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการบริหารและการจัดการศึกษาให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณธรรม จึงเกิดแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) ซึ่งมุ่งพัฒนาทุกองค์ประกอบของโรงเรียนอย่างเชื่อมโยงและสมดุล ทั้งด้านการบริหารจัดการ หลักสูตร สภาพแวดล้อม และความร่วมมือกับชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ขณะที่พินสุตา สิริธรรังศรี (2563) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนทั้งระบบเป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วม ความเป็นอิสระ และการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ตั้งแต่กระบวนการสำรวจปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2562) ได้อธิบายว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเป็นกระบวนการยกระดับคุณภาพสถานศึกษาทั้งด้านการบริหารจัดการ และการจัดการเรียนการสอน ผ่านการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การใช้ระบบสารสนเทศ การพัฒนาครูผ่านชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และสามารถพัฒนาตนเองได้

กระบวนการทัศนจิตศึกษาเป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก ความปลอดภัยทางใจ และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง การกำกับตนเอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวกและการพัฒนาทักษะสมองส่วนหน้า หรือ Executive Functions (EF) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการคิดวิเคราะห์ การยับยั้งชั่งใจ การวางแผน และการแก้ปัญหา (Diamond, 2013) ทั้งนี้ การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศนจิตศึกษาจะช่วยให้โรงเรียนสามารถสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน แนวคิดของจิตศึกษายังได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยมีการกำหนดองค์ประกอบ กระบวนการ และกิจกรรมที่ชัดเจน ผ่านการใช้จิตวิทยาเชิงบวกและแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสม์ร่วมกับกิจกรรมการรู้ตัว การใคร่ครวญ และการสะท้อนคิด ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการควบคุมตนเอง มีสมาธิ ความเพียร และเกิดการพัฒนาปัญญาภายใน (วิเชียร ไชยบัง, 2562) สอดคล้องกับแนวคิดของพรณทิพย์พา ทองมี (2560) ที่อธิบายว่า จิตศึกษาเป็นนวัตกรรมเพื่อพัฒนาปัญญาภายในผ่านการทำงานสัมพันธ์กันของสมองทั้งสามส่วน

ได้แก่ สมองด้านสุขภาพจิต สมองด้านอารมณ์ และสมองด้านการคิดขั้นสูง ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การควบคุมอารมณ์ และการเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ขณะเดียวกัน ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2555) ยังอธิบายว่า จิตศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาจิตผ่านการฝึกสติและสมาธิ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเองและสิ่งรอบตัวอย่างลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสมดุล ดังนั้น กระบวนทัศน์จิตศึกษาจึงถือเป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบที่มุ่งเน้นทั้งคุณภาพผู้เรียน คุณภาพครู และวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ควบคู่กัน

การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการศึกษาที่เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทางใจและเอื้อต่อการเรียนรู้ กระบวนการดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความสามารถในการใช้แนวคิดจิตวิทยาเชิงบวกและการเรียนรู้เชิงพัฒนาภายใน เพื่อสนับสนุนการเติบโตของผู้เรียนในทุกมิติ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและความเข้มแข็งของสถานศึกษา ดังนั้นความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการบริหารจัดการสถานศึกษาและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม การนำแนวคิดการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบร่วมกับกระบวนทัศน์จิตศึกษาเข้ามาใช้เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาระบบบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมทางการศึกษาให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ ส่งผลให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพและเกิดความยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก ความปลอดภัยทางใจ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา และยกระดับคุณภาพการศึกษาในบริบทของสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ช่วยบูรณาการการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการศึกษาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ บทความวิชาการนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวคิด องค์ประกอบ และแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา เพื่อเป็นองค์ความรู้สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาในการประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ

การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach: WSA) เป็นแนวคิดสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมทุกองค์ประกอบทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ บุคลากร สภาพแวดล้อม และความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาดังกล่าวต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และดำเนินการอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพต่อผู้เรียน (อิตติมา ถาวรรัตน์, 2559) มีนักการศึกษาและหน่วยงาน ได้อธิบายความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบไว้ ดังนี้

Mathie (2024) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ หมายถึง การดำเนินการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาในทุกมิติ ได้แก่ การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครูและบุคลากร และการประกันคุณภาพการศึกษา โดยดำเนินการ อย่างเป็นครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียนและทุกขั้นตอนของกระบวนการ นพพรพรรณ ญาณโกมุท (2558) กล่าวว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและประสานการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้นอิตติมา ถาวรรัตน์ (2559) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเป็นกระบวนการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของโรงเรียน ได้แก่ การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน นอกจากนี้ยังเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งมีบทบาทร่วมกันในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้เกิดผล อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2562) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งให้โรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ทั้งระบบ ผ่านการ กำหนดเป้าหมายของโรงเรียนอย่างชัดเจน การใช้ระบบสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาครู ผ่านกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ยังเน้นการดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึงและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพกับผู้เรียน

ในส่วนของเชิด คำปลิว (2565) อธิบายการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามแนวคิดของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ผ่านโครงการโรงเรียนพัฒนาตนเอง (Teacher and School Quality Program: TSQP) ว่าเป็นการยกระดับคุณภาพโรงเรียนทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นทั้งด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพสูงในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 โดยมีองค์ประกอบหรือมาตรการสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน (School Goal) 2) ระบบสารสนเทศเพื่อการพัฒนา (Information System) 3) การจัดการเรียนการสอนระดับชั้นเรียน (Classroom Learning) 4) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) 5) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 6) เครือข่ายความร่วมมือ (School Network) ซึ่งองค์ประกอบเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และอรรถพงษ์ อินต๊ะวงศ์ (2564) ให้แนวทางในการอธิบายองค์ประกอบของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบว่า การเปลี่ยนแปลงต้องเกิดขึ้นในทุกมิติของโรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนวิถีใหม่ ซึ่งเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 2) ครูมืออาชีพ ที่สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) เครือข่ายการเรียนรู้ ที่สนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ และ 4) นักเรียนคุณภาพ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ โดยผู้เรียนต้องมีทั้งทักษะในศตวรรษที่ 21 และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบต้องมุ่งเน้นทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์อย่างสมดุล

สรุปได้ว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเป็นกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวมที่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียน โดยมีขั้นตอนและองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมายและทิศทางของโรงเรียนอย่างชัดเจน 2) การพัฒนาระบบบริหารจัดการและระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ 3) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) การพัฒนาครูและบุคลากรผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น PLC 5) การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และ 6) การมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยทุกองค์ประกอบต้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินผลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนา

2. กระบวนทัศน์จิตศึกษา

กระบวนทัศน์จิตศึกษาเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านในของมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านวิชาการ

แนวคิดดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เต็มที่ โดยไม่ทอดทิ้งผู้เรียนคนใดคนหนึ่ง และให้คุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน กระบวนทัศน์นี้จึงให้ความสำคัญกับการสร้างสภาวะภายในของผู้เรียน เช่น ความสงบ การมีสติ การรู้เท่าทันตนเอง และการเชื่อมโยงกับผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ที่แท้จริง จะนำไปสู่การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางจิตวิญญาณอย่างสมดุล (วิเชียร ไชยบัง, 2562; ประเวศ วะสี, 2551)

วิเชียร ไชยบัง (2562) อธิบายการใช้นวัตกรรมจิตศึกษาในพื้นที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ว่าเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้จากภายในของผู้เรียน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาปัญญาภายใน ควบคู่กับการเสริมสร้างความสามารถทางอารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ แนวคิดดังกล่าวเริ่มต้นจากการพัฒนาในโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมุ่งสร้างรูปแบบการศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการพัฒนาตนเองกับการเรียนรู้ทางวิชาการ จิตศึกษาถูกเปรียบเสมือน “กล้องส่องภายใน” ที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันอารมณ์ มีสมาธิ และสามารถกำกับพฤติกรรมของตนได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังเชื่อมโยงกับการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning: PBL) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิด การแก้ปัญหา และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

กระบวนทัศน์ของจิตศึกษามุ่งเน้นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความองกามภายใน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การสร้างความเป็นชุมชน การใช้จิตวิทยาเชิงบวก และการจัดกิจกรรมจิตศึกษา การสร้างความเป็นชุมชนช่วยให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูและผู้เรียน รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ จิตวิทยาเชิงบวกมีบทบาทในการเคารพคุณค่าความเป็นมนุษย์ ลดการเปรียบเทียบ การตัดสิน และการใช้ความรุนแรง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างมีศักดิ์ศรีและเกิดแรงจูงใจจากภายใน (วิเชียร ไชยบัง, 2562; ปิยะนุช ขอดนอก และสิริลักษณ์ โปรงสันเทียะ, 2566)

นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมจิตศึกษายังเป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกสติ สมาธิ การใคร่ครวญ และการตระหนักรู้ในตนเอง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การฝึกหายใจ การทำ Body Scan การสะท้อนคิด การฟังอย่างลึกซึ้ง และการเรียนรู้ผ่านศิลปะหรือธรรมชาติ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสงบภายใน เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์ชีวิตจริงได้อย่างมีความหมาย ดังนั้น นวัตกรรมจิตศึกษาจึงเป็นกระบวน การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ แต่เป็นแนวคิดเชิงระบบที่มุ่งพัฒนาทั้งผู้เรียน ครู และวัฒนธรรม

ของสถานศึกษา เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (พิทยา แสงสว่าง และคณะ, 2568; วชิรินทร์ อุทหนองเลา และคณะ, 2565) โดยมีตัวอย่างการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

ตัวอย่างกิจกรรมจิตศึกษา

1) กิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างพลังสงบ ให้เกิดความสงบภายในและการผ่อนคลาย เช่น ขณะทำกิจกรรมก็เปิดเสียงดนตรีที่มีลักษณะของคลื่นความถี่ต่ำ เพื่อเหนี่ยวนำคลื่นสมองของเด็กให้มีความถี่ต่ำลง การทำโยคะเพื่อบริหารอวัยวะภายใน และให้ได้อยู่กับลมหายใจ การทำ Body Scan ทั้งแบบยืน นั่ง หรือนอน เพื่อการผ่อนคลายแบบลึก และบ่มเพาะสิ่งที่ตั้งถามในจิตใต้สำนึก หรือแม้กระทั่งการนวดตัวเอง หรือนวดกันและกัน เพื่อส่งความรู้สึกดีต่อกัน

2) กิจกรรมที่มุ่งให้เกิดสติ เพื่อให้เด็กมีความชำนาญในการกลับมารู้ตัวได้เสมอ ๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เด็กรู้เท่าทันอารมณ์ และการกระทำที่กำลังเกิดขึ้นในแต่ละขณะ เพื่อให้ได้รู้ว่าควรหยุด หรือควรดำเนินกิจกรรมนั้นต่อ ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การเดินตามรอยเท้า การกำกับกาย การอยู่กับลมหายใจ การบอกการรับรู้จากประสาทสัมผัสขณะนั้น การทำ Body Scan แบบยืน นั่ง หรือนอน การทำ Brain Gym หรือกิจกรรมจิตศึกษาที่อยู่ในหน่วย Home

3) กิจกรรมฝึกสมาธิหรือการจดจ่อ ให้เด็กมีความสามารถในการคงสมาธิได้ยาวนาน เพื่อกำกับความเพียรทั้งการเรียนรู้และการทำงานให้สัมฤทธิ์ผล เช่น กิจกรรมส่งน้ำ ส่งเทียน ต่อบล็อก Brain Gym การจินตนาการเป็นภาพ การร้อยลูกปัด การร้อยมาลัย การพับกระดาษ การวาดภาพ การอ่านวรรณกรรม การฟังนิทานหรือเรื่องเล่า พิธีชา พิธีจัดดอกไม้

4) กิจกรรมที่มุ่งให้เห็นความเชื่อมโยงเห็นคุณค่าของตนเองคนอื่นหรือสิ่งอื่น ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การสนทนากับต้นไม้ การเล่าข่าว การค้นหาคุณค่าสิ่งที่ไร้ค่า การขอบคุณสิ่งต่าง ๆ การค้นหาต้นกำเนิดของตัวเราและสิ่งต่าง ๆ การพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงและความเสื่อมของตนเองและสิ่งต่าง ๆ

5) กิจกรรมที่มุ่งให้เกิดการบ่มเพาะจิตสำนึกที่ตั้งถาม นิทานเรื่องเล่าเพื่อการใคร่ครวญ การใช้คำที่ให้พลังด้านบวก การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่น การเดินทางไกล การอยู่ตามลำพังกับธรรมชาติ

6) กิจกรรมที่มุ่งบ่มเพาะพลังความรักความเมตตา เช่น การไหว้กันและไหว้สิ่งต่าง ๆ การกอด การขอบคุณกันและกัน และขอบคุณสิ่งต่าง ๆ การยกย่องชื่นชมความดีงามของคนอื่น ๆ การร่วมกันชื่นชมศิลปะ

พร้อมกันนั้นก็มีรูปแบบของการบูรณาการศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับจิตศึกษาในหน่วยการเรียนรู้หลัก ดังนี้

1) การเรียนรู้จักรวาลวิทยา การเรียนรู้จักรวาลวิทยาเพื่อให้เห็นหรือตระหนักรู้ว่าตัวเราเล็กนิดเดียว โลกของเราเล็กนิดเดียว ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ จักรวาล ประวัติศาสตร์อันยาวนานของโลก และการผ่านช่วงเวลาต่าง ๆ ของโลกการกำเนิดสิ่งมีชีวิต และการค้นหาเจตจำนงที่มีความหมายของการกำเนิดสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งตัวเอง ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การดูดาว ดูพระอาทิตย์ขึ้นหรือตก สารคดีการกำเนิดมนุษย์ หรือการเกิดโลกและจักรวาลเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ฝนดาวตก สีนามิ แผ่นดินไหว

2) การเรียนรู้และสัมผัสนิเวศแนวลึก จะได้ตระหนักว่าจักรวาลหรือโลกคือศูนย์กลางที่ไม่ใช่มนุษย์ สิ่งต่าง ๆ มีคุณค่าในตัวไม่ได้มีคุณค่าเพราะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ ทุกสิ่งมีประโยชน์ การนำสิ่งที่คิดว่าไม่มีประโยชน์มาสร้างให้เป็นประโยชน์ การดำรงอยู่อย่างสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นหนึ่งเดียว ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การดูนกหรือการสังเกตพฤติกรรมพืชและสัตว์ การจัดการของเสียให้มีคุณค่า การใช้ประโยชน์จากสิ่งพื้น ๆ การมองหาคุณค่าจากสิ่งที่ไม่มีความค่า การฟังจากเสียงธรรมชาติ

3) การร่วมกิจกรรมเสริม เช่น กิจกรรมทางศาสนา พิธีกรรมบางอย่าง กิจกรรมสวดมนต์ การภาวนา ผูกจิต การภาวนาแบบทอเลน (เปลี่ยนความเร็วร้ายให้บริสุทธิ์ โดยหายใจเข้าเอาพิษร้ายแห่งความเกลียดชังความกลัวความโหดร้ายเข้าไป หายใจออกทดแทนความชั่วร้ายเหล่านั้นด้วยความดีงาม) เช่น ความกรุณาและอหิंसกรรม การสร้างศรัทธาต่อชีวิตหรือบางสิ่งบางอย่างที่มีมีความหมายต่อคน หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรนอกโรงเรียน เช่น กิจกรรมเดินทางไกลเพื่อเพิ่มขีดความอดทนทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย กิจกรรมการปลื้กวีไกลจากผู้คนใกล้ชิดธรรมชาติ สงัดสงบ ลำพัง เช่น เข้าค่ายอนุรักษ์ ได้อยู่ในมมเจียบ ๆ ตามลำพังบนบ้านต้นไม้ การเดินทางไกล

4) การได้ปฏิบัติงานศิลปะดนตรีหรือการละคร เพื่อการเข้าถึงความรู้สึกอันละเอียดอ่อนด้านในของมนุษย์

5) การได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคมจิตอาสาและการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น อาสาสมัครช่วยสอนหนังสือให้น้องในโรงเรียน หรือโรงเรียนอื่น ๆ

6) การได้ใช้กิจกรรมในการรับรู้และการรับฟังอย่างลึกซึ้ง ที่เป็นการสื่อสารแนวราบเน้นการฟังอย่างมีคุณภาพ ไม่เน้นการตัดสิน กระบวนการนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดปัญญา

7) การได้ทำกิจกรรมของหลักสูตรซ่อน ซึ่งไม่มีการกำหนดเป้าหมาย เวลา เครื่องมือ หรือการวัดผลใด ๆ เลย เช่น งานอดิเรก การเล่นเกม การปะทะกับสังคมและสิ่งแวดล้อม การกลับไปสู่วัยเด็กอันบริสุทธิ์ (วิเชียร ไชยบัง, 2562; พิทยา แสงสว่าง และคณะ, 2568)

สรุปได้ว่า กระบวนทัศน์จิตศึกษา เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาปัญญา ภายในของผู้เรียน โดยอาศัยการฝึกสติ สมาธิ และการใคร่ครวญตนเอง เพื่อให้เกิดการรู้เท่าทัน อารมณ์ การควบคุมตนเอง และการพัฒนาความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ อย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านอารมณ์ จิตใจ และจิตวิญญาณ จะนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณค่า และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติและยั่งยืน

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทางวิชาการ และผลการวิจัยทั้งในประเทศและ ต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษา โดยอาศัยการ วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากแนวคิดของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2562) แนวคิดของ Mathie (2024) แนวคิดของพินสุตา สิริธรรังศรี (2563) ตลอดจนกระบวนทัศน์ จิตศึกษาตามแนวคิดของวิเชียร ไชยบัง (2562) ร่วมกับผลการวิจัยที่ศึกษาปัจจัย องค์ประกอบ และ รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ พบข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่า การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตาม กระบวนทัศน์จิตศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นองค์รวมและ เชื่อมโยงทุกมิติของการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู การสร้างวัฒนธรรมองค์กร และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการ พัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณธรรมจริยธรรมอย่างสมดุล ผลการสังเคราะห์ บรรณกรรมและผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นตรงกันว่า ความสำเร็จของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ มิได้เกิดจากการดำเนินงานในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่เกิดจากการบูร ณาการทุกองค์ประกอบให้ทำงานสัมพันธ์กันภายใต้เป้าหมายร่วมของสถานศึกษา โดยอาศัยภาวะ ผู้นำเชิงวิชาการ การพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ การ สร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นกลไกสำคัญในการ ขับเคลื่อน

จากข้อค้นพบดังกล่าว จึงสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนทั้ง ระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษาออกเป็น 2 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) มิติด้านองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง ซึ่งครอบคลุมการบริหารจัดการ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครูและบุคลากรทางการ ศึกษา ตลอดจนเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน และ 2) มิติด้านการ

ขับเคลื่อนตามกระบวนการทัศนจิตศึกษา ซึ่งมุ่งพัฒนาระบบการเรียนรู้ การเสริมสร้างปัญญาภายใน การพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ การสร้างคุณค่าภายในของผู้เรียน และการหล่อหลอมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งสองมิติมีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบให้เกิดคุณภาพและความยั่งยืน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศนจิตศึกษา

องค์ประกอบหลัก	รายละเอียดการดำเนินงานและคุณลักษณะสำคัญ
1. องค์ประกอบเชิงโครงสร้าง	เป็นฐานรากสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการบริหารจัดการ (2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (3) ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และ (4) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. มิติด้านความมีส่วนร่วมและสนามพลังบวก	มุ่งสร้างระบบนิเวศที่สะอาด ร่มรื่น และปลอดภัยทั้งทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ เน้นการสร้างสหสัมพันธ์เชิงบวกและวัฒนธรรมองค์กรที่มีความหมายผ่านโครงสร้างที่เอื้อต่อการปฏิบัติ
3. มิติด้านกิจกรรมฝึกฝน	การจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านคาบจิตศึกษาอย่างต่อเนื่องใน 3 ช่วงเวลา (เช้า กลางวัน และเย็น) พร้อมทั้งบูรณาการศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเข้ากับหน่วยการเรียนรู้หลักอย่างเป็นระบบ
4. มิติด้านจิตวิทยาเชิงบวก	เน้นการสร้างวินัยเชิงบวกโดยการ “ลด” และ “เลิก” (ลดการเปรียบเทียบ การตัดสิน การชี้โทษ และการใช้ความกลัวเพื่อควบคุม) เพื่อเปลี่ยนเป็นการส่งเสริมความรู้ตัว การเรียนรู้ และการฝึกฝนจากภายใน

จากตารางที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศนจิตศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงองค์ประกอบเชิงโครงสร้างเข้ากับกระบวนการทัศนจิตศึกษา เพื่อสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบวก ความปลอดภัยทางใจ และวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านจากแนวคิดการบริหารแบบควบคุมไปสู่การพัฒนาผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงบวก การฝึกฝนตนเอง และการสร้างวินัยเชิงบวก นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุลทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ

แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศนจิตศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวสามารถสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศนจิตศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้



ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศน์จิตศึกษา

แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศน์จิตศึกษา ประกอบด้วย 1) การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบวก 2) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และ 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและความยั่งยืนของสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศน์จิตศึกษา ควรดำเนินงานเป็นกระบวนการเชิงระบบที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการ การเรียนรู้ วัฒนธรรมองค์กร และเครือข่ายชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีแนวทางสำคัญดังนี้

การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศน์จิตศึกษา

1 การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบวก ประกอบด้วย 1.1) การกำหนดเป้าหมาย (Goal) การพัฒนานักเรียนที่มุ่งเสริมสร้าง ทักษะสมอง EF/ self ของผู้เรียนร่วมกัน Share Vision KRA/KPI ที่เกี่ยวข้อง 1.2) การกำหนดแนวทางวัดและประเมิน KRA/KPI 1.3) การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้ร่มรื่น สะอาด ปลอดภัย 1.4) การจัดโครงสร้างตารางกิจกรรม/ ตารางเรียน structure ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมจิตศึกษา 1.5) การกำหนดวิถีแนวปฏิบัติที่คงเส้นคงวาและมีความหมายต่อการพัฒนาปัญญาภายในและทักษะสมอง EF และ 1.6) การกำหนดแนวทางการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มีคุณภาพ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย 2.1) การจัดกิจกรรมจิตศึกษา/อนุบาลจิตศึกษา 3 ช่วงเวลา เช้า กลางวัน และ เย็น และ 2.2) การจัดกิจกรรมเน้นการพัฒนาปัญญาภายในสอดแทรกในเนื้อหาวิชา

3. การพัฒนาครู ประกอบด้วย 3.1) พัฒนาครูให้มีความรู้/ทักษะการมี และใช้ จิตวิทยาเชิงบวก 3.2) ฝึกฝนทักษะการปรับพฤติกรรมเชิงบวกของครู 3.3) สร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มีคุณภาพ - SS system study - LS lesson study และ - CS case study

4. เครือข่ายความร่วมมือ networking ประกอบด้วย 4.1) การ educate ผู้ปกครองด้านจิตวิทยาเชิงบวกการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกกิจกรรมจิตศึกษาและทักษะสมอง EF

4.2) การจัด CoP ผู้ปกครองประจำชั้น/สายชั้น และ 4.3) กิจกรรมผู้ปกครองอาสา

5. ปัจจัยเอื้อความสำเร็จของการนำแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตาม กระบวนทัศน์จิตศึกษาไปใช้ จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า ความสำเร็จของการนำแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษาไปสู่ การปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ดังนี้ 5.1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวิสัยทัศน์ สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน 5.2) ความรู้ ความเข้าใจ และ ความพร้อมของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการประยุกต์ใช้กระบวนทัศน์จิตศึกษาและการ พัฒนาทักษะสมอง EF อย่างถูกต้องและต่อเนื่อง 5.3) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ใน การสร้างสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน 5.4) ระบบการ นิเทศ ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานและนำข้อมูลไปใช้ในการ ปรับปรุงคุณภาพ 5.5) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และ 5.6) การสนับสนุนทรัพยากร นโยบาย และเครือข่ายความร่วมมือ จากหน่วยงานต้นสังกัดและ ภาศเครือข่าย เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน

สรุปผล

แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนทัศน์จิตศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนา สถานศึกษาที่มุ่งเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียนให้ดำเนินงานอย่างเป็นระบบและ สอดคล้องกัน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ควบคู่กับการพัฒนาครู ระบบบริหารจัดการ และความร่วมมือของชุมชน ภายใต้แนวคิดการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ

(Whole School Approach) และกระบวนการทัศนจิตศึกษา ซึ่งมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยทางใจ ส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน องค์ประกอบสำคัญของแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศนจิตศึกษา ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบวก โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาาร่วมกัน จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่บูรณาการแนวคิดจิตศึกษาและการพัฒนาทักษะสมอง เพื่อเสริมสร้างการกำกับตนเอง การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้อย่างมีความสุข 3) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อยกระดับสมรรถนะด้านจิตวิทยาเชิงบวกและการจัดการเรียนรู้ และ 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้และสนับสนุนการเติบโตของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สาระสำคัญของแนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาโรงเรียนไม่อาจดำเนินการเฉพาะในระดับห้องเรียนหรือการบริหารจัดการเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ต้องอาศัยการบูรณาการทุกองค์ประกอบของสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกันอย่างสมดุล ทั้งด้านนโยบาย การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร และการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานในลักษณะนี้จะช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสุข ความปลอดภัยทางใจ และความสัมพันธ์เชิงบวกภายในโรงเรียน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาครั้งนี้นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการทัศนจิตศึกษา” ซึ่งเป็นแนวคิดการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงบวก โดยบูรณาการองค์ประกอบสำคัญของสถานศึกษาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ คุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต และสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ องค์ความรู้ดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนทั้งระบบที่เน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเติบโตภายในของผู้เรียน นำไปสู่คุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพแนวคิดเชิงระบบ ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 2 แผนภาพแนวคิดเชิงระบบของแนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบตามกระบวนการต้นจิตศึกษา

คำรับรองและการเปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน

1. การเปิดเผยผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนที่อาจมีอิทธิพลต่อการออกแบบ การดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล หรือการนำเสนอผลการวิจัย

2. การใช้ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสนับสนุนการจัดทำต้นฉบับ

- 2.1 เครื่องมือและเวอร์ชันที่ใช้ เช่น ChatGPT-4
- 2.2 การตรวจแก้ภาษา
- 2.3 ขอบเขตการใช้งาน การใช้ในระดับประโยค ย่อหน้า หรือส่วนใดของบทความ

3. คำรับรองเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล (Data Availability Statement)

ข้อมูลสามารถเปิดเผยได้

4. คำรับรองด้านจริยธรรมการวิจัย (Ethics Statement)

ได้รับความยินยอมจากผู้เข้าร่วมการวิจัยตามหลักจริยธรรมการวิจัย

5. แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย (Funding)

ไม่มี

6. การระบุบทบาทของผู้มีส่วนร่วมตามหลัก CRediT

ผู้เขียนคนที่ 1 (ขวัญธารา พุ่มพฤษ) ทำการสืบค้นข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล

ผู้เขียนคนที่ 2 (อนุชา กอนพ่วง) เรียบเรียง เก็บข้อมูล

ผู้เขียนคนที่ 3 (พิทยา แสงสว่าง) ตรวจสอบข้อความความถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

https://fa2.naxapi.com/pitloklocal.org/dnm_file/govdoc_stj/110493321_center.pdf

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2562). *โครงการพัฒนาครูและโรงเรียนเพื่อยกระดับ
การศึกษาอย่างต่อเนื่อง*. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา.

เชิด คำปลิว. (2565). *การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนทั้งระบบที่ส่งเสริมการพัฒนากรอบความคิดทาง
วิชาการด้านการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนขนาดเล็ก* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. [https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/
/123456789/5819/3/CherdKhampliw.pdf](https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5819/3/CherdKhampliw.pdf)

ธีติมา ถาวรรัตน์. (2559). *การศึกษาสถานภาพปัจจุบันเชิงลึก: สภาพและทิศทางการวิจัยในชั้น
เรียนของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1: ใช้
วิธีการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบในมุมมองเชิงวิพากษ์* [วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎี
บัณฑิต, มหาวิทยาลัยรังสิต]. [https://rsuir-library.rsu.ac.th/bitstream/123456
789/1138/1/THEETIMA%20THAVORNARAT.pdf](https://rsuir-library.rsu.ac.th/bitstream/123456789/1138/1/THEETIMA%20THAVORNARAT.pdf)

นพพรพรรณ ญาณโกมุท. (2558). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้น
เรียนสำหรับโรงเรียนเอกชน*. วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราช
ภัฏภาคเหนือ, 5(9), 25–40. <https://doi.org/10.14456/gnru.2015.12>

ประเวศ วะสี. (2551). *จิตตปัญญาศึกษา: การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์*. โครงการศูนย์จิตต
ปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. [https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib
=b2040587](https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=b2040587)

- ปิยะนุช ขอดนอก, และสิริลักษณ์ โปร่งสันเทียะ. (2566). ผลของกิจกรรมจิตศึกษาที่มีต่อการเข้าใจความรู้สึกลูกอื่นของเด็กปฐมวัย. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 36(1), 18–30. <https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail/10.14456%2Fjrm.2023.2>
- พรรณทิพย์พา ทองมี. (2560). *แผนการสอนจิตศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาภายใน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา. <https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=2161453>
- พินสุตา สิริธรรังศรี. (2563). *ติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาครูและโรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง*. (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. <https://www.eef.or.th/tsqp-presentation/>
- พิทยา แสงสว่าง, ญัฐ รัตนศิรินิชกุล, อนุชา กอนพวง, และนรินทร์พย์ กอนพวง. (2568). การพัฒนารูปแบบจิตศึกษาเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของนิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร. *Dhammathas Academic Journal*, 25(4), 267–284. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/287588/192549>
- พยัญญุท วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2555). *การพัฒนาจิตตปัญญาในองค์กร (Spirituality development in organization)*. เอ.พี. กราฟฟิคดีไซน์และการพิมพ์. <https://dol.thaihealth.or.th/File/media/ebaf9a01-e3c2-4277-b964-072a0f915f05.pdf>
- วัชรินทร์ อุดหนองเลา และคณะ. (2565). จิตศึกษากับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความสุขในยุคความปกติใหม่: กรณีศึกษาโรงเรียนแหลมสิงห์วิทยาคม “อาทร สังฆะวัฒนธรรม ๔ อุดมภ์” สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ตราด. *วารสารสังคมพัฒนาศาสตร์*, 5(1), 58–71. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JSSD/article/view/1285/1283>
- วิเชียร ไชยบัง. (2562). *นวัตกรรมการจัดการศึกษา: แนวคิดและแนวปฏิบัติของโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา*. มูลนิธิลำปลายมาศพัฒนา. <https://www.lpmp.org>
- อรรถพงษ์ อินตะวงศ์. (2564). *รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนทั้งระบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร]*. <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5037/3/61031393.pdf>

Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual Review of Psychology*, 64, 135–168.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23020641/>

Mathie, R. G. (2024). A whole school approach: A synthesis of interconnected policy, practice, and research conceptualisations. In A. E. J. Wals, B. Bjønness, A. Sinnes, & I. Eikeland (Eds.), *Whole school approaches to sustainability* (pp. 9–33). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-56172-6_2